

Ötven éve kezdték meg a Nemzeti Muzeumban a hirlapkönyvtár szervezését.

Trefort Agoston és Szinnyei József nagy műve: másfél század hirlapgyűjteménye.

„Ha vallyon találkoznának-e elegendő számmal Hazájokat és Nemzeteket igazán szerető Magyar Hazafiak, akik magyar nyelven iratandó új Hírekre vagy is Hírműködő levelekre szert tenni kívánnának?” — tudakozza 1778-ban Rát Máttyás, külföldet járt ág. ev. lelkész, az első magyar ujság-szerkesztő és figyelemzeti polgártársait, hogy egész Európában csak Magyarországon nincs ujság. Rát Máttyás pozsonyi Magyar Hirmondójának megjelenése előtt a szerkesztő és a könyvnyomtató-kiadó, Patzko Ferenc Agoston még aggódott, hogy vajjon lesz-e elegendő számú előfizetője az első magyar ujságnak — száz év múltán a magyar sajtó már annyira fejlődött, hogy az ország akkori kultuszminisztere elhatározta a magyar hirlapirodalom megőrzését. Az ujság a mindennapok sodrában látszólag elvesz, semmivé lesz, a muzeumok azonban összegyűjtik és megőrzik a hirlapok példányait is az utókor számára, hogy a kutató történétírók keze alatt utóbb történelemmé válják minden lényeges adat, amit az ujságírók napi munkájuk közben följegyeztek. Az első magyar ujság megjelenésének száz éves fordulóján Magyarországon még nem gyűjtötték rendszeresen muzeumi célra a hirlapokat.

Megszületik a hirlapkönyvtár gondolata.

Ötven évvel ezelőtt, 1884. július első napjaiban írják a lapok, hogy Trefort Agoston kultuszminiszter az egyetemi, muzeumi és akadémiai könyvtárak képviselőit tanácskozássra hívta össze, amelynek eredményeképpen a miniszter elhatározta, hogy a Nemzeti Muzeumban külön hirlapkönyvtárat létesít. Magyarországon ugyanis akkor egyik könyvtárnak sem volt rendezett hirlapgyűjteménye, régibb hirlapok sorozatai hiányoztak, de a különböző könyvtárakból és magánosoktól még remélték azoknak megszerzését.

Mivel a történetírás számára fontos a rendezett, teljes hirlapgyűjtemény, a tanácskozás alapján a miniszter elhatározta, hogy a képviselőház elé törvényjavaslatot terjeszt, hogy a hirlapok kiadói pénzbüntetés terhe mellett kötelezzék a hirlapoknak a muzeumi könyvtár számára való beküldésére. A hirlapkönyvtár a Nemzeti Muzéum könyvtára mellett létesül és mint külön könyvtárt kezelik majd. A következő év költségvetésébe ötezer forintot irányoznak elő a hirlapok megszerzésére, az évfolyamok teljessé tételére és állványok készítésére. A főváros három nyilvános hirlapgyűjteményét egyesítik és a hiányzó példányokat megszerzik. A hirlapkönyvtár szervezésével és felállításával id. Szinnyei Józsefet, az egyetemi könyvtár első órét bízzák meg, aki azonban egyelőre az egyetemi könyvtárnál is megmarad állásában. A hirlapkönyvtár felállításának gondolata különben tőle származott.

A miniszter meg is bízta id. Szinnyei Józsefet a nemzeti muzeumi hirlaposztály megszerzésével és ez a munka még 1884-ben meg is kezdődött. Szinnyeit 1888-ban áthelyezték a muzeumi hirlapkönyvtár élére és Wlassics Gyula kultuszminisztersége idején meghozta a magyar országgyűlés a mindennemű nyomtatványok tudományos célra való köteles beszolgáltatását elrendelő 1897: XLI. törvénycíkket.

Megszervezik a muzeumi hirlaposztályt.

Szinnyei József félévszázaddal ezelőtt lelkesedéssel és nagy hozzáértéssel fogott a lázas munkához, hogy megszervezze a muzeumi hirlapkönyvtárat, amelynek alapját a gróf Széchenyi Ferenc-könyvtár ujságanyaga adta. Az egyetemi és az akadémiai könyvtárakból átvett hirlapgyűjteményekkel egészítették ki ezt az anyagot és aztán évtizedeken keresztül nagyarányú fáradtságos munkával, vásárlás és ajándékozás útján szerezték meg a hiányzó évfolyamokat. Dr. Rédey Tivadar, a hirlapkönyvtár mostani igazgatója szerint a hirlapgyűjtemény eléggé teljességnek mondható, azonban a Szinnyei kezdette gyűjtési munka még ma sem ért véget.

A legrégebbi idők hirlapgyűjteménye teljes. A XVIII. században még kevés ujság jelent meg és az akkori olvasók a kisebb helyet elfoglaló példányszámokat nagy gonddal gyűjtötték össze, de van olyan évfolyam is a magyar ujságírás őskorából, amelyből csak egy példány maradt meg. A Magyar Hirmondó két utolsó évfolyamának egy-egy példányát például Ráday Gedeon mentette meg az utókornak. A 48-as gyűjtemény teljességnek mondható és még mindig találkoznak gondosan bekötött évfolyamok, amelyeket főajánlatnak a muzeumnak. A nagy átalakulás idején lelkes gondossággal gyűjtötték össze és utóbb az elnyomatás idején kegyelettel őrizték meg a 48-as ujságokat. A későbbi évtizedekből azonban nehezebb volt összegyűjteni a hiányzó példányokat, például a régi Pesti Naplónak a 60-as évek idején néhány éven át esti lapja is volt, ebből csak egy évfolyama van a muzeumnak, a többi után hiába kutattak.

A Nemzeti Muzéum egyik elsőemeleti homályos nagy termében a hirlapraktárban őrzik a holt ujságokat, ezek a többé már meg nem jelenő lapok, csupán a 40-es évek folyóiratait kezelik külön kézi könyvtárban, mert Petőfi korának lapjait keresik a leggyakrabban, az az olvasóterem közelében állanak elkülönítve az élő sajtó, a ma is megjelenő lapok folyton növekvő kötettsorai.

Az első magyar ujságok és ujságírók.

A holt ujságok raktárában sorakoznak az első magyar ujságok, élükön Rát Máttyás pozsonyi Magyar Hirmondó-jával. Az 1780-ban indult első ma-

gyar ujság egyaránt közli a hazai és külföldi híreket és lelkesedéssel szolgálja a művelődés, az irodalom és a magyar nyelv ügyét. Alig két év múlva Rát Máttyás abbahagyja a szerkesztést és a tehetségét meg sem közelítő Mátyus Péter szerkesztése alatt a példányszám ötszázról kétszázra esik vissza. Nemsokára Révai Miklós, a tudós szerzetes-tanár veszi át a szerkesztést: „En bizony ideülék az ujság író poltzra oly szándékkal, hogy annak érdemét magasabbra emeljem . . .” Utódai Barcafalvi Szabó Dávid, majd a korábbi munkatárs, a kiváló Szacsuvay Sándor, Tállyán Dániel, Ungi Pál, Szabó Márton, akinek halálával, 1788 őszén megszűnt a Magyar Hirmondó. Szacsuvay korábban, 1787-ben indította meg a bécsi Magyar Kurirt és lapjában a kultúra, az irodalom és elsősorban a felvilágosodás ügyéért küzdött, míg 1793-ban el nem tiltották a szerkesztéstől. Görög Demeter és Kerekes Sámuel bécsi magyar lapja, Kulcsár István pesti ujságja, a Hazai és Külföldi Tudósítások — amelynek élete már átnyulik a XIX. századba — idézik az első magyar ujságok és ujságírók hőskorának utolsó munkáját. Százötven év hirlapjait őrzik a muzeumi könyvtár, amelynek alapját nem sokkal az első magyar ujság megjelenésének százéves évfordulója után, félévszázaddal ezelőtt vetette meg egy tudós miniszter és egy tudós irodalomtörténetíró-könyvtáros lelkesedése.

Tamás Ernő.